

УДК 81.73: 1.111:001.4

Чижик Вікторія, ст. 5 курсу історико-філологічного факультету;
науковий керівник – к.пед.н., доц. Попова Д. А. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

СУЧАСНА АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛЕКСИКА СФЕРИ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті досліджено актуальну проблему лінгвістики – словотвірні та семантичні характеристики англomовної педагогічної термінології. Визначено основні функції терміна та прийомів перекладу термінології. Обґрунтовано суть педагогічного терміна як особливого виду соціальної діяльності. Здійснено аналіз англomовної термінології на трьох рівнях – понятійному, дефінітивному, лінгвістичному.*

***Ключові слова:** педагогічний термін, термінотворення, концептосфера, аббревіація, полісемія, продуктивність словотворення.*

***Аннотация.** В статье исследована актуальная проблема лингвистики – словообразовательные и семантические характеристики англоязычной педагогической терминологии. Определены основные функции термина и приемов перевода терминологии. Обоснована суть педагогического термина как особого вида социальной деятельности. Проведен анализ англоязычной терминологии на трех уровнях – понятийном, дефинитивном, лингвистическом.*

***Ключевые слова:** педагогический термин, терминообразование, концептосфера, аббревиация, полисемия, продуктивность словообразования.*

***Annotation.** The article is devoted to the actual problem of linguistics – word forming and semantic characteristics of English educational terminology. It was detected the basic functions of term and translational methods of terminology. Pedagogical nature of the term as a special kind of social activity is grounded. The analysis of English educational terminology on three levels – conceptual, definitive and linguistic was done.*

***Keywords:** educational term, terminology, conceptual sphere, abbreviation, polysemy, productive types of word-formation.*

Англomовна педагогічна лексика потребує до себе дослідницької уваги передусім у синхронному плані. Наразі існує необхідність комплексного лексико-семантичного аналізу англomовної терміносистеми сфери освіти періоду з середини ХХ ст. – початку ХХІ ст. Актуальність даної праці визначається загальною спрямованістю сучасних термінознавчих досліджень української германістики на вивчення мовних і озамовних факторів розвитку

галузевих термінологій. Детальний аналіз і впорядкування англомовного понятійно-термінологічного апарату сфери освіти є важливим для вітчизняних науковців і працівників освіти.

Оскільки єдиного визначення терміна в лінгвістичній літературі досі немає, завдання дати таке визначення залишається актуальним. Крім того навіть не дуже вивчення термінології певної області знань показує, що не завжди термін точно виражає спеціальне поняття і не завжди належить до однієї терміносистеми. Дослідження також засвідчують, що не завжди термін має точні семантичні межі і виражає точно окреслене поняття.

Проблемами термінології глибоко займалися такі лінгвісти як Г. О. Винокур [1], А. А. Реформатський, О. С. Ахманова [2], В. П. Даниленко [3], Н. З. Котелова, С. В. Гринев та інші. Більшість дослідників визнає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мови науки. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття.

О. С. Ахманова визначає термін як «слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [2, с. 96].

В. П. Даниленко також дотримується точки зору, що «термін» – це слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яке називає спеціальне «поняття» [3, с. 39].

Короткий тлумачний словник, в свою чергу, дає таке визначення слова «термін»: Термін (лат. *terminus* «*границя, кінець, межа*») – це спеціальне слово чи словосполучення, що прийняте в певній професійній сфері застосовується в особливих умовах. Термін представляє собою словесне означення поняття, яке входить у систему понять певної області професійних знань.

Незважаючи на вагомі досягнення у царині досліджень, проблема словотвірних та семантичних характеристик англомовної педагогічної термінологіки ще не достатньо розкрита.

Метою нашої статті є дослідження сучасної англомовної термінологіки сфери освіти на лексичному, семантичному, морфемно-словотворчому, структурному рівнях. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: розкрити проблему класифікації термінів; охарактеризувати використання словотвірних та семантичних характеристик англомовної термінологіки при вивченні англійської мови; проаналізувати словотвірні та семантичні характеристики англомовної педагогічної термінологіки.

У статті класифікація термінів сфери освіти здійснена на основі визначення їх змісту, встановлення обсягу семантики кожного окремого терміна, того поняття, яке за певною родовою ознакою поєднується з іншими термінами в єдиній педагогічній терміносистемі.

Педагогічна діяльність є особливим видом соціальної діяльності, яка спрямована на передавання новим поколінням накопичених людством досвіду і культури, створення умов для їх особистісного розвитку [2, с. 29]. Професійна педагогічна діяльність передбачає спеціальну освіту, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних із певною професією. Педагогічний термін – це мовний знак у функції носія фахової інформації, який позначає поняття сфери освіти і має фіксовану дефініцію. Педагогічно-освітня діяльність має загально-гуманітарний характер, вона цікавить представників різних вікових, соціальних, гендерних верств населення англійських країн світу.

Можна сказати, що термінопоняття особливим способом репрезентують спеціальні знання. З когнітивного погляду термін можна розглядати як інструмент онтологізації знань. Як когнітивний механізм утворення педагогічних термінів розглядається метафора. Метафора – це твердження про властивості об'єкта на основі деякої подібності з уже позначеним у переосмисленому значенні слова [4, с. 34]. Тут можливий гіпотетичний домисел і превалює суб'єктивне початок у погляді на дійсність. Тому метафора так широко експлуатується в кваліфікативно-оцінній діяльності свідомості. У дослідженому матеріалі зареєстровано 53 випадки метафоричного слововжитку, що становить 2,4 % вибірки. В англійській науково-педагогічній літературі спостерігаємо широке вживання загальнолітературної лексики, яка використовується для образного, алегоричного, метафоричного іменування педагогічних явищ. Наприклад, у метафорах *knowledge market*, *education market* (ринок знань, ринок освіти) суть метафоричного перенесення полягає в тому, що в сучасному світі *knowledge* (знання) є предметом споживання, який може бути проданим/купленим, тобто поняття «товар» перенесено на поняття «знання».

Академік Д. С. Лихачов увів у науковий обіг поняття «концептосфери», яке він визначає як концепти окремих значень слів, які залежні один від одного і складають деякі цілісності. Концепти сприяють підведенню інформації про різноманітні явища під певні категорії і класи, що їх виробило суспільство. Існують вихідні, первинні концепти, з яких далі розвиваються всі інші [5, с. 30].

Явище метонімії представлено термінами назв навчальних дисциплін – географія, граматики, математики і відповідно назвами підручників – «*Geography*», «*Grammar*», «*Mathematics*».

Утворені за допомогою префіксів англійські педагогічні терміни класифікуємо за різними параметрами: за походженням – суто англійські префікси *mis-*, *un-* або запозичені *co-*, *de-*, *dis-*, *hyper-*, *ir-*, *non-*, *post-*, *pre-*, *sub-*, *super-*; за семантикою – заперечні – префікси *ir-*, *non-*, *un-*; префікси множинності *multi-*, *mega-*, *poli-*; надмірності *hyper-*, *over-*; темпоральної та просторової локативності *pre-*, *post-*, *under-*. Найбільшою продуктивністю

відзначаються префікси *re-* – 22 % (*re-examinee, re-learning*), *un-* – 15 % (*uneducated, un-taught*), *non-* – 12 % (*non-academic, non-curriculum*), *pre-* – 12 % (*pre-test*) далі за спадом частоти йдуть префікси *under-* – 9 % (*underachievement*), *multi-*, *over-*, *mis-*, *dis-* по 6 % (*multiversity; overachiever; misbehaviour; disrespect*), префікс *ir-* – 5 % (*irresponsibility*), *hyper-*, *post-*, *super-*, *sub-* – 1 % (*hyperactivity; postgraduate, superintendent, subdean*) [6, с.110].

Для аналізу процесу суфіксації в англомовній педагогічній термінології в ході дослідження з повної вибірки (1000 одиниць) було виділено 180 термінів, утворених за допомогою суфіксів. Найбільш продуктивними виявилися суфікси: *-ation/-tion* – 28,3 % (*evaluation*); агентивний суфікс *-er/or-* – 24 % (*educator, instructor*); суфікс *-ing* – 20 % (*monitoring, rating, schooling*); однакові за продуктивністю є суфікси *-ness* і *-ship* 5 % (*smoothness, assistantship*); суфікс *-dom* – 1,7 % (*professordom*); суфікси *-able, -ance, -ant, -ity* разом складають 10 % (*educatable, entrance*) [6, с. 100].

В англомовній педагогічній термінології поширене явище конверсії. Найбільш продуктивною є модель $N \rightarrow V$: *interview* – бесіда і *to interview* – бесідувати; *overstudy* – перевантаження заняттями і *to overstudy* – перевантажуватися заняттями, занадто багато вчитися.

Складні слова класифікуємо за типом створення та зв'язуючого елементу: юкстапозити (*baby-bank, deaf-blind, skill-model*), складні слова з голосним зв'язуючим елементом (*artifact, handicraft*), зі зв'язуючим елементом, що виражений прийменником чи сполучником (*back-to-basics*), складні слова, які складаються з декількох основ і закінчення (*apple-polishing, home-making, school-leaver*). Складні педагогічні терміни можуть складатися з простих основ (*freshman, handwork, playgroup*), один з компонентів складного слова може бути похідною основою (*headteacher*) або скороченням (*e-learning*). В утворенні англомовних педагогічних термінів продуктивним є засіб складання основ слів за наступними моделями: асинтаксична модель $N+N$ (81 %) – *audiobook, classroom, textbook*; $A+N$ (10 %) – *bluebook, blackboard* [7, с. 96].

У складі англомовної педагогічної терміносистеми є певні ключові слова, що складають базисну термінологію і входять до термінологічної системи як необхідні і обов'язкові елементи: наприклад, *education, learning, training*, навколо яких утворилася велика кількість термінологічних словосполучень. Наприклад, *academic education, community education, higher education, innovative learning, interactive learning, physical training*. Активними у створенні бінарних сполучень є терміни *school* (15 %) – *alternative school, board school, grammar school, test* (6 %) – *ability test, entry test, creativity test, college* (5 %) – *area college, senior college, teacher college*.

Відповідно до морфемно-словотворчої структури англомовні терміни сфери освіти класифікуються як одно – (35 %), дво – (52 %), три – (10 %) багатоконпонентні (3 %) [8, с. 78].

Інтенсивним в англійській мові є процес абрєвіації. Пояснюється це явище, по-перше, історично складеним прагненням до економії мовних засобів, які раніше виявилися у сфері флексій, переважно у використанні одно-двоскладових слів, скорочених граматичних форм; по-друге, природною реакцією носіїв мови на значне збільшення багатоконпонентних термінологічних сполучень, які утруднюють процес комунікації. В англійській педагогічній терміносистемі виділяємо наступні види абрєвіації. Найбільшу кількість складають ініціальні абрєвіатури 63 %, які позначають назви освітніх установ, асоціацій: назви навчальних закладів (*UCL – University College, London*), навчальних документів (*CQSW – Certificate of Qualification in Social Work*), назви установ, що об'єднують викладачів, студентів (*ACT – Association of Classroom Teachers*).

У межах термінологічної системи терміни вступають між собою в синонімічні, антонімічні, полісемічні і омонімічні відношення. В англійській педагогічній термінології має місце чітко виражена полісемія. Термін *method* має близько 4 різних значень: серія прийомів навчання; окремий тип репрезентації навчального матеріалу; форма роботи; методи навчання окремим аспектам мови. Багатозначні терміни в англійській мові утворюються за рахунок термінологізації загальнонавчаних слів. Лексема «*school*» належить до загальнолітературної мови, вона має прямі та переносні значення: *school of life*, *school of hard knocks* та ін. Водночас *school* – це одне з базових понять педагогіки. У словнику D.Rowntree «*A dictionary of education*» це слово має п'ять лексико-семантичних варіантів: 1) навчальний заклад, в якому навчаються молоді люди віком до 19 років; 2) факультет чи група факультетів університету, наприклад, *London School of Economics*; 3) окрема група студентів, яка одержує вищу освіту; 4) відвідування школи, коледжу (в американському варіанті англійської мови); 5) група науковців, які об'єднані спільними науковими ідеями, методами, доктринами. Цей термін є прикладом внутрішньосистемної полісемії.

Кількість омонімів в англійській педагогічній термінології невелика, тому що вони можуть бути перешкодою для точного розуміння змісту письмового чи усного висловлення.

За результатами дослідження виявлено, що процеси термінотворення розвиваються за тими ж законами, що й словотворення в цілому. Нові терміни так само як і неологізми у цілому утворюються із наявного словникового матеріалу загальнонавчаної мови. Згідно наших спостережень у англійській педагогічній термінології словосполучення досягають 63 %. Відповідно до синтаксичної структури англійські педагогічні терміни класифікуються як одно-, дво-, три-, багатоконпонентні. Одноконпонентних налічується 35 %, двоконпонентних – 52 %, триконпонентних – 10 %, решта – багатоконпонентні – 3 %.

Англомовна термінологічна система сфери освіти характеризується як складна, стійка і динамічна. Її елементами виступають одиниці автохтонної мови і запозичення з інших мов, а структура ізоморфна структурі логічних зв'язків між поняттями галузі освіти. Терміносистема сфери освіти є відкритою множинністю, яка черпає зі всього різноманіття мовних засобів все нові можливості для вираження значень, що виникають у процесі подальшого розвитку освітньої діяльності.

1. Винокур Г. О. «Говорящий и слушающий». Вариант речевого поведения / Г. О. Винокур. – М., 2005 – 172 с. **2.** Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М., 1957. – 157 с. **3.** Даниленко В. П. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / В. П. Даниленко. – Свердловск, 1991. – 155 с. **4.** Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина и терминологическая номинация: Автореф. дис. д-ра филол. наук. – М., 1998. – 122 с. **5.** Прохорова В. Н. Семантика термина / В. Н. Прохорова // Вестн. МГУ. Серия 9. Филология. – 1981. – № 3. – 23–32 с. **6.** Стефанова Н. О. Семантичні відношення в системі англомовної педагогічної термінології / Н. О. Стефанова // Наука і сучасність: Збірник наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – Том XXXIX. – 261 с. **7.** Стефанова Н. О. Метафора в англомовній лексиці сфери освіти / Н. О. Стефанова // Записки з романо-германської філології / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова: факультет романо-германської філології. – Вип. 13. – Одеса, 2003. – 196 с. **8.** Стефанова Н. О. Концептосфера англомовної педагогічної лексики / Н. О. Стефанова // Наука і сучасність: Збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Логос, 2003. – Том XXXVI. – 279–288 с.